

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 463/1-ХИ/19 04.04.2013. године	
--	--

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој IV редовној седници, 04.04.2013. године – на основу чл. 221. став 1. алинеја 14. и члана 266. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: НАРОДНА БАНКА КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА/ ЈУГОСЛАВИЈЕ 1918-1931. ГОДИНЕ, докторанда Соње Јерковић.

За ментора је одређен проф. др Љубодраг Димић.

<u>Доставити:</u> 1х Универзитету у Београду 1х Стручном сараднику за докторске дисертације 1х Шефу Одсека за правне послове 1х Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Милош Арсенијевић
---	---

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
04/1-2 бр. 6/2306	
(број захтева)	
5.04.2013.	
(датум)	Веће научних области друштвено-хуманистичких наука
	(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Народна банка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца / Југославије 1918-1931. године

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ историја

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Соња (Ратко) Јерковић

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање: Филозофски у Београду

Година 1994. дипломирања:

Назив мастер рада кандидата: _____

Назив факултета на коме је мастер рад одбрањен: _____

Година одбране мастер рада:

Обавештавамо вас да Наставно-научно веће је

на седници 4.04.2013. одржаној
размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА
	<u>Проф. др Милош Арсенијевић</u>

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ

за кандидата Соња Јерковић

Име и презиме ментора: Љубодраг Димић

Звање: редовни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. Историја српске државности, III, Србија у Југославији, Београд 2001, 427.
2. Културна политика у Краљевини Југославији, I-III, Београд 1996/97, 561+518+541.
3. Срби и Југославија – простор, друштво, политика, Београд 1998, 191.
4. Записници са седница Министарског сваета Краљевине Југославије 1929-1931, Београд 2002 (коаутори Н. Жутић и Б. Исаиловић)
5. Социјално-економска основа југословенског села и култура живљења 1918-1941, Војноисторијски гласник, 3, 1991, 109-150.

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, AHCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

Б) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, AHCI и SCIE листе, као и ERIH листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као M24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се вреднују и монографије које Министарство науке класификује као M11, M12, M13, M14, M41 и M51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор треба да има пет радова (референци) које га, по оцени Већа научних области, квалификују за ментора односне дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Датум _____

М.П.

проф. др Милош Арсенијевић

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ПРЕДЛОГА ТЕМЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Народна банка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца / Југославије
1918-1931. године

Предмет истраживања

Предмет ове дисертације јесте истраживање историје једне институције - Народне банке Краљевине СХС/ Југославије у периоду од 1918. до 1931. године. У питању је установа која је имала значајан утицај на финансијску, привредну, па и друштвену стварност Краљевине. Само проучавање историја развоја институција, а посебно банкарских, није заступљено у српској историографији. У ранијој југословенској и српској историографији питање Народне банке није детаљније обрађивано. Захваљујући повезивању историјске науке са резултатима сродних наука и дисциплина међу њима и економије проширује се њен репертоар и то доприноси бољем разумевању тоталитета друштвеног живота у прошлости. Интересовање историчара за економску историју је започело кроз сагледавање утицаја страног капитала на рад финансијских институција и привредни развој државе. Ту пре свега мислимо на књигу академика Андреја Митровића *Стране банке у Србији 1878-1914*, и рад Весне Алексић *Банка и моћ*, где је обрађена историја Опшег југословенског банкарског друштва - банке основане страним капиталом и њена делатност у Југославији у периоду 1928-1945. година. Такође, треба истаћи радове Ивана Бецића (*Финансијска политика Краљевине СХС*, и *Министарство финансија Краљевине Југославије 1918-1945*, докторска дисертација из 2008.) у којима је детаљно обрађена делатност најважније институције финансија као и њен однос са емисионом банком. Приликом истраживања ове теме од велике помоћи биле су споменице Народне банке објављене 1909. и 1934. године у част двадесетпет и педесет година рада. Иако драгоцен извор података, оне се морају критички сагледавати, с обзиром да је реч

о споменицама чији је циљ да се на неки начин глорификују сви постигнути резултати, док се политички мотивисани поступци веома ретко или уопште не помињу. Критика начина рада Народне банке у првом реду вођења кредитне политике могла се наћи у многим јавним гласилима, стручним и политичким часописима па и у Народној скупштини. Како су финансијски проблеми једне државе између осталог и окидач за национална питања, кредитна политика Народне банке била је још једно у низу нерешених питања српско-хрватских односа. Сагледавањем развоја Народне банке као институције највише су се бавили економисти. Ту пре свега мислимо на две монографије *Народна банка 1884-1941*, Београд 1991. и *Народна банка 1884-2004*, Београд 2004., које пре свега нуде економским речником приказану њену делатност.

Намера нам је да у истраживању прикажемо кроз институцију економску политику земље али и људе коју су ту установу чинили, са посебним освртом на портрете гувернера. У посматраном периоду многе економске мере, диктиране су различитим политичким чиниоцима, како унутрашњим тако и спољашним. С обзиром да је нова југословенска држава у привредном погледу обухватала више разнородних области, кроз политику кредитирања привреде Народна банка добија шири делокруг и бројне задатке од државе што утиче и на бројно стање особља чији је број порастао са 158 на 323 чиновника. На начин рада Народне банке утицале су и личности које су осим положаја гувернера имале истакнуто место у управама банака и индустријских предузећа. У периоду од 1912. до 1926. године гувернер је био Ђорђе Вајферт, који је био у управи Панчевачке пучке банке, председник Управног одбора *Прве српске парне пиваре Ђорђе Вајферт а.д.*, и *Рудника Костолац Ђорђе Вајферт а.д.* Наредни гувернер Љубомир Срећковић био је и оснивач *Кланичког друштва* и председник *Извозничког удружења* као и члан управе Есконтне банке, док је Игњат Бајлони гувернер од 1928. до 1934. године био не само већински власник пиваре Бајлони већ и председник Индустријске коморе, а у периоду од 1922. до 1931. године председник Централне индустријских корпорација.

Хроничан недостатак капитала и територијална уситњеност карактеристике су банкарског сектора у периоду пре и након оснивања Привилеговане Народне банке Краљевине Србије. До избијања Првог светског рата емисиона установа се етаблирала као спона између државе и приватног капитала. Међутим предратни

образац рада Банке није могао опстати у новим околностима. Монетарни хаос, нерешене привредне прилике, постојање мноштва новчаних завода са неугледним акцијским капиталом и немогућношћу кредитирања на дужи период одредили су и улогу Народне банке. Инструмент државе у оздрављењу националне валуте и спречавање берзанских спекулација постаје од 1923. године када по наредби министра финансија учествује у раду Берзе.

Јачање динара, започето 1923. и његова стабилизација од маја 1925. нормализовало је прилике у банкарству. Број новчаних завода се битно разликовао по областима. Чак 87% банака било је са оснивачким капиталом до 5 милиона динара и нису могли да успешно кредитирају привреду и становништво. Уз подршку државе, Народна банка је током 1926. и 1927. године инсистирала на удруживању банака и прописала услове под којима новчани заводи могу добити од ње добити кредит. Ова акција је дала резултате крајем 1930. године, када је пословало 642 банке са главницом од три милијарде, што је помак у односу на 1927. годину када је број банака износио 711 са основним капиталом испод две милијарде. Ипак је велики број банака и штедионица остао карактеристика југословенског банкарства.

Главна делатност Народне банке је ипак била давање кредита држави и привреди. На почетку истраживачког периода висок ниво кредитирања је последица разорене земље и уништене инфраструктуре, док је 1925. дошло до опадања услед мера валутне политике. Без обзира на сталне примедбе у првом реду на територијалну расподелу кредита, затим на повлашћени слој комитената Банка није повањавала своју каматну стопу, која је након пада *Аустријског кредитног завода* и повлачења страног капитала 1931. године порасла.

Хронолошки оквир теме омеђен је, с једне стране, завршетком Првог светског рата, изласком из ратне економије, уједињењем и претварањем Привилеговане Народне банке Краљевине Србије у Народну банку нове уједињене државе. На почетку истраживачког периода Народна банка је један од финансијера претходног рата успешан покровитељ златног стандарда а потом заједно са државом извршилац монетарне унификације. У немирним годинама инфлације које су следиле, иако основана да *јефтинијим кредитима развија трговину и радност*, указаћемо на постепено преовладавање послова на кредитирању државе а не привреде. С друге стране, тему закључујемо са 1931.

годином и то из више општих и посебних разлога. Након доношења октроисаног устава, диктатура је добила уставотворну форму и настављен је на унутрашњем плану процес осипања формалног и вештачког јединства, а у економском погледу земљу је захватио талас Велике светске економске кризе, који је узроковао и аграрну кризу. Посебни разлози за прихватање овог хронолошког свођења теме састоје се у чињеници да је од 1931. године Народна банка устројена по новом закону који је донет у склопу прописа у вези са законском стабилизацијом динара и који је означавао већи држани надзор над радом ове институције. Од 1931. године главна дужност односно функција Народне банке постаје вођење валутне политике. Гувернер и вицегувернери Народне банке су постављани краљевским указом на предлог министра финансија без права Управног обора да предлаже своје кандидате. Такође, исте године је извршена законска стабилизација динара Краљевине Југославије, и остварен прелаз на златно девизно важење, који није дуго трајао.

Циљеви истраживања

Основни циљ истраживања јесте да се анализира и представи развој институције и њене основне карактеристике. Упоредном анализом приказаћемо место Народне банке у финансијском систему државе, али и однос институције према приватном банкарском сектору. Један од циљева је и проучавање функционисања банака у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца.

Проучавање рада Народне банке али не само у појавном облику кроз правна акта и радње по којима је ова институција препознатљива, већ подразумева и спознају актуелне политике која је у одређеној мери утицала на персонални састав институције и могућности да се у одређеној мери спроведу намере водећих људи установе, међународне односе који су условљавали велики број примењених или изнуђених мера, укратко приказати рад институције која је сублимирала с једне стране интерес државе а с друге стране интерес приватног капитала оличен у акционарима.

Као резултат истраживања очекујемо разјашњење више непознатих (или мало познатих) појава о, и у вези са, Народном банком у економији Југославије кроз њихову анализу. С обзиром на улогу Народне банке у функционисању новчаног система државе сматрамо да ће истраживање одговорити на питање квалитативног домета који је ова институција у Југославији остварила.

Затим, истраживање треба да, што је могуће више, одговори на одређене квантификационе захтеве – у смислу упосленика који су чинили институцију бројност, стручни, квалификациони и професионални ниво запослених, њихов распоред по филијалама, национална, старосна, породична, полна, домицилна структура посматране групе и слично.

Даље, намера је да се истраживањем осветли и друштвеноисторијска страна проблема: мотивација, утицај „бремена“ тек минулог рата, несугласице, спорови и сукоби, свакодневица, државни надзор, контрола.

Такође, циљ истраживања јесте и сагледавање појаве кроз конкретне одабране примере то како са фокусом на појединце (не само гувернере, већ и банкарске стручњаке, тако и на субјекте (поједине филијале).

Проучавање и темељно сагледавање учешћа Народне банке у финансијама прве Југославије, и то у првим њеним годинама, сматрамо значајним за боље и обухватније разумевање предметне епохе. Историја Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца биће додатно осветљена не само са фактографског аспекта, већ и са економског и друштвеноисторијског. Српска историографија, али ни историографије других земаља насталих на подручју бивше Југославије, нису монографски обрадиле предметну тему, мада је њено присуство у епохи било очигледно, и како ћемо потврдити на крају истраживања, веома важно. Стога сматрамо да је наведену тему неопходно проучити ради бољег разумевања економске и друштвене историје Краљевине Југославије до почетка 30-их година 20. века, али и историје југоисточне Европе.

Поред историографских резултата до којих ћемо доћи у поступку истраживања, намера нам је да дамо допринос и методологији историјске науке. Наиме, очекујемо да укрштањем методолошких поступака већег броја наука и научних дисциплина са методима историјске науке допринесемо објективнијем и „тоталнијем“ сагледавању појаве. Без претензија да ћемо овом тезом дати коначан

одговор на питање о утицају Народне банке у сваком сегменту прве Југославије у описаној епохи, намера нам је да тему представимо стручној јавности, осветлимо је колико год је то могуће више и подстакнемо даља истраживања у том правцу (сагледавање деловања државних и приватних банака, њихово учешће и утицај у економским токовима земље и сл.).

Основне хипотезе

- Иако своју делатност баштини на наслеђу привилеговане Народне банке Краљевине Србије, у новим околностима и новој држави Банка шири своје послове и добија нове задатке.
- Народна банка је уз Министарство финансија била фактор економске власти у земљи.
- Народна банка је у оквиру банкарског сектора представљала спону између приватног капитала и интереса државе.
- У посматраном периоду Народна банка постепено губи прерогатив привилегована и постаје најпоузданији кредитор државе.
- Народна банка прати модерне токове банкарског пословања пре свега кроз прилагођавање француском узору.
- Поједини економски процеси не би били покренути ни извршени у посматраној историјској епохи без ангажовања Народне банке, или би њихови домети били осетно слабији од постигнутих.

- По управљачкој структури и пореклу акционарског капитала Народна банка није прерасла у институцију југословенског карактера.
- Привредни токови у земљи утицали су на територијални распоред филијала Народне банке.
- Јакe личности у управи Народне банке су утицале на функционисање и пословне домете институције.

Метод истраживања

Методолошки оквир условљен је предметом истраживања и његовим циљевима. Наше истраживање ће превасходно бити засновано на историографском методу. У мери у којој то буде потребно ослонићемо се на методе других друштвених наука као и истраживачке технике које могу да буду од помоћи.

Основни метод нашег истраживања јесте историографски метод који се базира на прикупљању и класификовању изворне грађе и литературе, стручних текстова и чланака, штампе и периодике њиховој критичкој анализи, сређивању резултата, сумирању, и на крају експозицији, која укључује тумачења и закључке.

Архивска грађа својим обимом и разноврсношћу задовољава потребе темељног истраживања теме и њеног студиозног излагања. Она се налази у више од 10 архивских фондова и збирки. Основна изворна грађа је доступна у архивским фондовима Архива Народне банке Србије и Архива Југославије, али ради допуне, консултоваћемо релевантну грађу Историјског архива Београда. У Архиву Народне банке Србије најзначајнији фонд је Народна банка, подфонд Народна банка Краљевине СХС/ Југославије, који садржи преписку, извештаје, предлоге молбе, персоналну документацију кроз коју пратимо рад унутар институције, као и статистичке извештаје и економске анализе привредних прилика у земља као део рада Одељења за економска изучавања. Такође као део Збирке репродукованих материјала, по први пут ће бити коришћена архивска грађа из Архива Банке Француске која сагледава делатност Банке из другог угла.

У Архиву Југославије кроз грађу фондова Министарства трговине и индустрије, Министарства финансија, Главне контроле, Централне индустријских корпорација и Збирке Милана Стојадиновића, сагледавамо однос централне банке са државом. У Историјском архиву Београда поред фонда Управе града Београда значајну подлогу за истраживање пружа грађа дела породичног фонд Главинић која се односи на делатност Косте Главинића као представника власти у Народној банци.

Историчари који проучавају теме из економске историје су упућени и на коришћење економских истраживачких метода, јер привредни феномени услед своје комплексности не могу бити објашњени без повезивања са низом других економских и не-економских фактора. Ми ћемо користити квантитативни приступ, уз коришћење економетријских модела. Квантитативан приступ ћемо базирати на анализи доступне статистике, али истраживање нећемо свести само на бројчани приказ економских појава, већ ћемо укључити и квалитативно (историјско) тумачање. Из економетрије ћемо преузети статистичке моделе који могу да се користе у историјском истраживању.

Такође, сходно потреби анализираће се легислатива (општа и појединачна) која прописује правни оквир рада Народне банке и осталих финансијских институција у Југославији. Намера нам је и примена социолошких метода, као и разговори са лицима која су имала додир банкарским чиновницима у епохи коју истражујемо.

Из наведених разлога сматрамо да се наша потреба да у форми монографске студије обрадимо тему Народне банке Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, може сматрати оправданим циљем истраживања.

Композиција студије

Рад ће се састојати из предговора, уводног дела, шест тематских поглавља и завршног поглавља (закључка).

Предговор рада садржаће предмет и циљ истраживања, а нарочито упознавање са појавом у контексту епохе, са објашњењем друштвених група које су укључене, односно искључене из студије, као и дефинисање термина који ће се користити у раду: банкарска елита, чиновник. Даље, приказати се хронолошки и садржински оквир којим ћемо се бавити у студији. Такође изложиће се тема и структура рада, степен истражености теме у домаћој и страниј литератури и изворна грађа домаћих и страних архива, са критичним односом према тој литератури и изворима као и методолошки приступ проблему.

Увод ће садржати преглед карактеристика историјског развоја финансијских институција. Прво кроз делатности Привилеговане Народне банке Краљевине Србије од њеног оснивања 1884., и формирања српског новчаног тржишта даље, изложиће се у главним цртама делатност Народне банке у Првом светском рату. Такође, овде ћемо дати основни преглед финансијског наслеђа, односно банкарског система у осталим југословенским покрајинама.

Прво поглавље рада биће посвећено анализи затеченог стања у привреди југословенских покрајина у новим условима новостворене државе и заједничког функционисања— с једне стране разорену привреду и инфраструктуру са великим демографским губицима, с друге стране неравномерност привредног развоја. Економију нове државе поред неуједначеног нивоа развоја карактерисала је неповезаност која је чинила да свака покрајина за себе буде затворена трговачка држава. Све ове околности чине полазиште у којем долази до повезивања политике и привеле односно финансија. Даље представићемо напор државе да користи поједине установе а међу њима и Народну банку као регулаторе привредног развоја.

У поглављу које ће се односити на **претварање народне банке Краљевине Србије у емисиону установу нове државе** приказаћемо поступак превођења емисионе банке Краљевине Србије у монетарну институцију нове државе, као и раскорак између приватног интереса акционара и јавних функција Народне банке

Даље, овде ће се изложити правни оквир функционисања Банке, кроз анализу Закона. Посебно ћемо ставити акценат на компарацију предлог закона који је предложила Управа Банке и њени акционари и с друге стране усвојеног закона, предложеног од стране Министарства финансија и маркирати све разлике и одступања. У последњем делу овог поглавља приказаћемо задатак, делокруг и организацију банке кроз послове које је обављала. Овде ће бити дата и слика мреже филијала кроз упоредни приказ њиховог територијалног распореда са привредним токовима.

У трећем поглављу о **унификацији новчаног система** приказаћемо процес решавања валутног проблема кроз улогу Народне банке у том процесу. Такође, овде ћемо дати слику монетарног хаоса који је владао у земљи као и различите теорије о односу круне према динару приликом замене. На основу истраживања у Архиву Банке Француске даћемо упоредни приказ начина замене круна у земљама које су биле у саставу двојне монархије. Такође, сагледаћемо замену новчаница у првом реду круна и као економски и као политички проблем. Биће приказани ставови привредних кругова првенствено у Хрватској и Словенији и другим југословенским покрајинама према валутној релацији 4: 1 у односу круна-динар. Такође ту ће бити речи о томе колико је замена круна допринела несугласицама у српско-хрватским односима. С друге стране представимо и замену перпера, лева и марака као економско питање без политичких трзавица.

У наредном поглављу о **односу Народне банке и државе** приказаћемо појаву која је карактеристична за наведени период а то је мешање државе у постојеће економске односе. Такође, то је довело до мешања у рад свих економских институција, па и у рад Народне банке. Посебно ће бити обрађена институција владиног комесара односно представника министарства финансија у Народној банци као човека од поверења самог министра. Такође, ту ће бити речи и о пословима на кредитирању државе и привреде. Покушаћемо да на појединим примерима дистрибуције кредита привреди прикажемо и да се Народна банка искључиво руководила прагматичним интересима а не политичким или националним. Такође анализираћемо и рад Народне банке кроз мере валутне политике и делатности на стабилизацији динара, као и кроз послове који су везани утемељење златног стандарда и за промет девизама. У завршном делу овом поглавља даћемо упоредну анализу Закона о Народној банци из 1920. и 1931.

године и приказаћемо еволуцију законодавца у поимању улоге Народне банке у држави.

Следеће поглавље бавиће се Народном банком као **националном и међународном институцијом**. Приказаћемо Народну банку у систему југословенских банака. Означићемо као посебне - државне (Поштанска штедионица и Државна хипотекарна банка) и полудржавне банке (Привилегована аграрна банка и Занатска банка), као и банке основане приватним акционарским капиталом. Такође, указаћемо на уситњеност капитала и немогућност приватног банкарског сектора да кредитира велике инвестиције. Даље, приказаћемо Народну банку као део међународних банкарских институција. Након Првог светског рата Народна банка напушта ранију политику сарадње са иностраним банкарским сектором и окреће се сарадњи са националним емисионим банкама. У првом реду ту мислимо на сарадњу са Банком Француске која је резултирала пројектом изградње Завода за израду новчаница и кованог новца. Упоредном анализом на примеру организације Банке Француске и националних банака из окружења приказаћемо Народну банку као установу која прати савремене токове банкарског пословања.

У последњем шестом поглављу под називом **Банкарска елита** приказаћемо управљачку структуру Банке. С једне стране највеће акционаре који представљају део привредне елите са посебним освртом на гувернере, вицегувернере и главне директоре. У неколико слика приказаћемо ангажмане гувернера у посматраном периоду (Ђорђе Вајферт, Љубомир Срећковић и Игњат Бајлони) чија пословна делатност није искључиво везана за Народну банку. Даље приказаћемо и рад високих службеника- главних директора који су својим делањем креирали континуитет политике Народне банке. Настојаћемо да прикажемо ко чини саму институцију и путем статистичке анализе прикажемо структуру чиновника ко су они уопште, одакле долазе и каквог су државног и националног порекла, затим који ниво образовања поседују и којег профила, које су животне доби, којег породичног статуса, а на основу архивске грађе персоналне провенијенције покушаћемо да утврдимо стварни професионални квалитет. С друге стране осврнућемо се на феномен банкарског чиновника кроз свакодневно пословање банке. Даље приказаћемо и права и обавезе чиновника кроз анализу Уредбе о чиновницима. На основу истраживања архивске грађе осветлићемо свакодневно

пословање у једној финансијској институцији у редовним и ванредним ситуацијама.

Закључак ове студије представљаће поред сумирања резултата истраживања и економским речником речено својеврсни биланс стања и биланс успеха рада институције.

Структура рада

ПРЕДГОВОР

- а) Изучавање историје институције;
- б) Истраженост теме и изворна подлога;
- в) Методолошки приступ проблему.

УВОД

- а) Финансијска традиција и финансијске институције;
- б) Привилегована Народна банка Краљевине Србије 1883-1914;
- в) Финансијске институције у Великом рату 1914-1918;
- г) Финансијско наслеђе и банкарски систем југословенских простора.

1. ПРИВРЕДНЕ ПРИЛИКЕ У КРАЉЕВИНИ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА 1918.

- а) Последице Првог светског;
- б) Неравномерност привредног развоја;
- в) Политика и привреда.

**2 У НОВОЈ ДРЖАВИ - ПРЕТВАРАЊЕ ПРИВИЛЕГОВАНЕ
НАРОДНЕ БАНКЕ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ У ЕМИСИОНУ
УСТАНОВУ НОВЕ ДРЖАВЕ 1918-1920.**

- а) Отпор акционара;
- б) Упоредна анализа пројекта и Закона - прокламовано и стварно;
- в) Задатак, делокруг и организација рада;
- г) Мрежа филијала.

3. УНИФИКАЦИЈА НОВЧАНОГ СИСТЕМА 1918-1921.

- а) Законска регулатива замена круна;
- б) Политички или економски проблем замена круна;
- в) Замена перпера, лева и марака.

**4. ИЗМЕЂУ САМОСТАЛНОСТИ И ЗАВИСНОСТИ - НАРОДНА
БАНКА И ДРЖАВА 1918-1931.**

- а) Надзор државе;
- б) Кредитирање државе и привреде;
- в) Валутне мере - фактичка и законска стабилизација динара;
- г) Компарација Закона о Народној банци 1920. и 1931. године.

**5. БАНКА КАО НАЦИОНАЛНА И МЕЂУНАРОДНА
ИНСТИТУЦИЈА 1920-1931.**

- а) Народна банка у систему југословенских банака;
- б) Народна банка у систему европских централних банака.

6. ИНСТИТУЦИЈА И БАНКАРСКА ЕЛИТА

- а) Управа;

- б) Чиновници;
- в) Свакодневно пословање.

ЗАКЉУЧАК

Преглед извора и литературе

ИЗВОРИ:

Архив Народне банке Србије:

Народна банка

Збирка дигиталних записа

Збирка репродукованих записа

Заоставштина Миодрага Угричића

Архив Југославије:

Министарство финансија Краљевине Југославије

Министарство трговине и индустрије Краљевине Југославије

Министарство правде Краљевине Југославије

Министарски савет Краљевине Југославије

Краљев двор

Главна контрола Краљевине Југославије

Збирка Милана Стојадиновића

Збирка индустријских корпорација у Краљевини Југославији

Историјски архив Београда:

Управа града Београда

Општина града Београда

Породични фонд Главинић

ПЕРИОДИКА И ШТАМПА:

Bankarstvo, Zagreb.

L'Economiste Européen, Paris

Nova Evropa, Zagreb.

Трговински гласник, Београд.

Економист, Београд.

Народно благостање, Београд.

Политика, Београд.

Службене новине Краљевине СХС, Београд.

Српски књижевни гласник, Београд.

МЕМОАРСКА ГРАЂА:

Stojadinović, Milan, *Ni rat ni pakt*, Rijeka 1970

ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ:

Avramovski, Živko, *Britanci o Kraljevini Jugoslaviji: godišnji izveštaji Britanskog poslanstva u Beogradu 1921-1938*. Knj. 1, Beograd 1986

Алексић, Драган, *Привреда и друштво у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца*, Београд 2010

Алманах Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, свезак III, део 7, 8, 9, 1927-1928, уредио Виктор Манакин, Загреб 1927-1928

Алманах београдске берзе, Београд 1933

Велимир Бајкић. Изабрани списи, уредник Бошко Мијатовић, Београд 2002

Годишњи извештај Народне банке Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Београд 1920-1931

Годишњи извештај Привилеговане Народне банке Краљевине Србије, Београд 1884-1920

Zakoni, uredbe i ostali propisi izdani 1.decembra 1918 do 31 decembra 1936, izradio Nenad Đorđević, Београд 1937

Земаљска конференција делегата о оснивању Занатске банке, Београд 1926

Јубиларни зборник живота и рада Срба, Хрвата и Словенаца 1918-1928, Београд 1929

Југословенске државне жељезнице, Завршни рачуни 1918/19-1937/38, Суботица 1939

Костић, Лаза, Максимовић, Адам, *Зборник финансијских закона од 1919-1939/40*, Нови Сад 1939

Петрановић, Бранко, Зечевић, Момчило, *Југославија 1918-1988*, тематска збирка докумената, Београд 1988

Пословни извештај Поштанске штедионице 1924-1926, Београд 1929

Привилегована аграрна банка а. д., Београд 1930

Стојадиновић, Милан, *Наше валутне невоље*, Београд 1921

ЛИТЕРАТУРА:

Алексић, С. Весна, *Банка и Моћ, социјално-финансијска историја Општег југословенског банкарског друштва А.Д. 1928-1945*, Београд 2002

Aleksić, Vesna, *Ameriška tehniška misija v Kraljevini SHS*, u: *Prispevki za novejšo zgodovino*, leto 2008, št.1

Aleksić, Vesna, *Sprega države i privatnih akcionarskih banaka u Srbiji do Drugog svetskog rata – Primer Beogradskog kreditnog zavoda AD*, u: *Bankarstvo* 5/2012

Aleksić, Vesna, *Sprega države i privatnih akcionarskih banaka u Srbiji do Drugog svetskog rata – Primer Izvozne banke AD I deo*, u: *Bankarstvo* 9/10/2011

Aleksić, Vesna, *Sprega države i privatnih akcionarskih banaka u Srbiji do Drugog svetskog rata – Primer Izvozne banke AD II deo*, u: *Bankarstvo* 11/12/2011

Aleksić, Vesna, *Udruženje banaka Beograd i srpska finansijsko-politička elita između dva svetska rata*, u: *Bankarstvo* 5/6/2011

Banking and Finance in the Mediterranean, A historical Perspective, Edited by John A. Consilio, Juan Carlos Martinez Oliva and Gabriel Tortella, 2007

Belin, Ivo, *Koncentracija novčanih zavoda*, u: *Jugoslovenska njiva*, god 3 (1919)

Београдска трговачка омладина, Београд 1931

Berend, Ivan, *An Economic History of Twentieth-Century Europe*, Cambridge 2007.

Berend, T. Ivan, *Ekonomska istorija Evrope u XX veku*, Beograd 2009

Бецић, М. Иван, *Министарство финансија Краљевине Југославије 1918-1941*, Београд 2008 (докторска дисертација у рукопису)

Бецић, М. Иван, *Финансијска политика Краљевине СХС 1918-1923*, Београд 2003

Bićanić, Rudolf, *Ekonomska podloga hrvatskog pitanja*, Zagreb 1938

Благојевић, Обрен, *Економска мисао у Србији до Другог светског рата*, Београд 1980

Bloch, Marc, *Uvod u komparativnu istoriju*, Zagreb 2004

Boarov, Dimitrije, *Apostoli srpskih finansija*, Beograd 1996

Boarov, Dimitrije, *Dr Laza Paču*, Novi Sad 2006

Vilar, Pierre, *Zlato i novac u povijesti*, Beograd 1990

Vizjak, Albert, *Penziono osiguranje službenika*, Beograd 1937

Вучо, Никола, *Привредна историја Србије до Првог светског рата*, Београд 1955

Вучо, Никола, *Развој индустрије у Србији у XIX веку*, Београд 1981

Гавриловић, Милан, *Развитак банкарства и привреде Јужне Србије*, Скопље 1931

Глигоријевић, Бранислав, *Парламент и политичке странке у Југославији (1919-1929)*, Београд 1979

Гломазић, Момир, *Историја Државне хипотекарне банке 1862-1932*, Београд 1933

Гњатовић, Драгана, Дугалић, Верољуб, Стојановић, Биљана, *Историја националног новца*, Београд, 2003

Гњатовић, Драгана, *Стари државни дугови*, Београд 1991

Gnjatović, Dragana, *Sto in en dan konvertibilnega dinarja med svetovnimi vojnama*, u Prispевki za novejšo zgodovino, leto 2006, št.2

Gnjatović, Drgana, *Ostvarenje banke za poljoprivredni kredit*, u: Bankarstvo 1/2/2011

Gnjatović, Drgana, *Prvi zadatak Privilegovane agrarne banke – refinansiranje zemljoradničkih dugova*, u: Bankarstvo 3/4/2011

Grgašević, Jaša, *Industrija Srbije i Crne Gore*, Zagreb 1924

Deset godina saveza novčanih i osiguravajućih zavoda Kraljevine SHS 1919-1929, Zagreb 1929

Deželić, Stanko, *Banke i bankarstvo*, Zagreb 1920

Deželić, Stanko, *Novčani zavodi Jugoslavije*, Bjelovar 1920

Dimitrijevič. Kolar, Mira, *O ekonomskim i socijalnim istraživanjima*, u: Časopis za suvremenu povijest 14, br.1/1982

Димитријевић, Сергије, *Страни капитал у привреди бивше Југославије*, Београд 1952

Димић Љубодраг, Јовановић Мирослав, Стојановић Дубравка, *Модерна Србија 1804-2004: три виђења или позив на дијалог*, Београд, 2005

Димић, Љубодраг, *Историја српске државности, III*, Нови Сад 2001

Димић, Љубодраг, *Културна политика Краљевине Југославије 1918-1941*, I-III, Београд 1997

Дугалић, Верољуб, Митровић, Андреј, Ђатовић, Драгана, Хофман, Гордана, Ковачевић, Иле *Народна банка 1884-2004*, Београд 2004

Дугалић, Верољуб, *Народна банка 1884-1941*, Београд 1991

Ђurović, Smiljana, „O uzrocima zaostajanja Jugoslavije u ekonomskom razvoju početkom 20. veka : važnost ekonomskoistorijskih istraživanja Mije Mirkovića za historiografsku sintezu (analitička istraživanja)“ u: *Istorija 20. veka*, 1-2 (1991), str. 170-179

Ђurović, Smiljana, *Da li su postojale ekonomske granice unutar jugoslovenskog istorijskog prostora 1918-1941?* u: *Istorija 20. veka*, 1-2 (1992), str. 111-124

Ђurović, Smiljana, *Industrija Srbije na početku privrednog života Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*, *Istorija 20. veka*, 10 (1969), str. 167-226

Ђurović, Smiljana, *Jedan aspekt pokušaja modernizacije države i uključivanja Kraljevine SHS u industrijsku civilizaciju zapadne Evrope*, u: *Jugoslovenski istorijski časopis*, 24, 1/4 (1989), str. 43-50

Ђurović, Smiljana, *Metodologija i metodika istraživanja istorijskoekonomskih pojava*, u: *Jugoslovenski istorijski časopis*, 1-2 (1971), str. 161-170

Ђurović, Smiljana, *Problemi ekonomske integracije Jugoslavije 1918-1941. godine*, u: *Istorija 20. veka*, 1-2 (1993), str. 179-189

Ђurović, Smiljana, *Преглед литературе о индустријализацији југословенских земаља у периоду 1918-1941. године*, *Историјски гласник*, 1-2 (1967), str. 155-191

Ђуровић, Смиљана, *Државна интервенција у индустрији Југославије (1918-1941)*, Београд 1986

Екмечић, Милорад, *Ратни циљеви Србије 1914*, Београд 1990

Зебић, Милорад, *О берзама и посебно о Београдској берзи*, Београд 1937

Зечевић, Момчило, *Србија и валутно питање у Србија на крају Првог светског рата*, Београд 1988, стр 77-89

Илић, Саша, Јерковић, Соња, Булајић, Владимир, *Ђорђе Вајферт – визионар и прегалац*, Београд 2010

Историја банкарства у Војводини, у редакцији проф. др Николе Гаћеше, Нови Сад, 2001

Историја српског народа, Од Берлинског конгреса до уједињења 1878-1918, шеста књига, први том, Београд 1983

Jelić, Damir, *Financing the Local Economy in Cental Europe* in European Association for Banking and Financial History, Bratislava 2003

Јовановић, др Надежда, *Политички сукоби у Југославији 1925-1928*, Београд 1974

Јовановић, Слободан, *Влада Милана Обреновића*, књига друга (1878-1889), Београд 1927

Јовановић-Стојимировић, Милан, *Силуете старог Београда*, књига прва, Београд 1987

Југословенска држава 1918-1998, Зборник радова са научног скупа, Београд 1999

Kolar-Dimitrijević, Mira, *Radni slojevi Zagreba od 1918-1931*, Zagreb 1973

Косиер, Љубомир, *Проблем штедње и народне уштедње у југословенском новчарству*, Загреб 1923

Косиер, Ст. Љубомир, *Народна банка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1884-1924*, Загреб 1924

Kossev, Kiril, *Finance and Development in Southeast Europe in the Interwar Period* in Economic and Financial Stability in Se Europe in a Historical and Comparative Perspective, Belgrade 2009

Костић, Миливоје М., *Успон Београда*, Београд 1994

Kohn, Feliks, *Trgovački i pravni leksikon*, Osijek 1937

Kresal, France, *Stečajna politika v Sloveniji do druge svetovne vojne*, u: Prispevki za novejšo zgodovino, leto 2003, št.1

Kršev Boris, *Finansijska politika Jugoslavije 1918-1939*, Novi Sad 2007

Кршев, Борис, *Банкарство у Дунавској бановини*, Нови Сад 1998

Kukoleča, Stevan, *Industrija Jugoslavije 1918-1941*, Beograd 1941

Lazarević, Žarko, *Gospodarski vidiki slovenskoga življenja v Jugoslaviji do druge svetovne vojne, u Slovenci in Makedonci v Jugoslaviji*, Ljubljana – Skopje 1999

Lazarević, Žarko, *Prepletenost gospodarstva in nacionalizma u jugoslovenskoj državi*, u: Prispevki za novejšo zgodovino, leto 2005, št.2

Lazarević, Žarko, *Slovensko bančinstvo med dvema vojnama*, u: Prispevki za novejšo zgodovino, leto 2001, št.2

Lazarević, Žarko, *Stvarnost dojemanja-dojemanje stvarnosti*, u: Prispevki za novejšo zgodovino, leto 2006, št.1

Лазих, Милан *Обнова и развој железничког саобраћаја у Југославији после уједињења 1918. године*, у Токови револуције, 1984, XVIII, 307–317

Лазих, Младен, *Друштвени односи у Србији у време закаснелог капиталистичког развоја* у Годишњак за друштвену историју, XVI, 3, 2009, 7–41

Lampe R. John, Jacskon R. Marvin, *Balkan Economic History 1550-1950*, Bloomington 1982

Lampe, John R., *Varieties of Unsuccessful Industrialization: The Balkan States Before 1914*, The Journal of Economic History, Vol. 35, No. 1, pp. 56-85

Лемпи Цон, *Београд и Вашингтон, 1860-1914: Модернизација главних градова*, у Годишњак града Београда, Београд 1981

Marković, Predrag J, *Beograd i Evropa, 1918-1941. Evropski uticaj na modernizaciju Beograda*, Beograd 1992

Matić, Vesna, *Buntovnik s razlogom – Dr Vojislav Veljković*, u: Bankarstvo 3/2012

Matić, Vesna, *Vizija i misija jednog naučnika – Dr Kosta Stojanović*, u: Bankarstvo 7/8/2012

Миленковић, Владислав, *Економска историја Београда*, Београд 1932

Milenković, Milica, *Obnavljanje privrednog života u Srbiji posle Prvog svetskog rata*, u: *Tokovi istorije*, 1–4, 1998, 171–178

Milenković, Milica, *Specifičnosti privrednog razvoja Srbije 1918–1929*, u *Tokovi istorije*, 3–4, 2000, 7–26

Miletić, R. Aleksandar, *Unutrašnja trgovina u Kraljevini SHS 1919. godine* u *Tokovi istorije*, 3–4, 2003, 7–20

Milić, Danica, *Monetarno-kreditni sistem u privredi Srbije početkom XX veka* // *Srbija u modernizacijskim procesima XX veka*, Београд. 1994

Министарство финансија Краљевине Југославије 1918-1938, Београд 1938

Mirković Mijo. *Економска структура Југославије 1918-1941*, Загреб 1950

Митерауер, Михаел, *Миленијуми и друге јубиларне године: зашто прослављамо историју?*, Београд 2003

Митровић, Андреј, *Србија у Првом светском рату*, Београд 1984

Митровић, Андреј, *Стране банке у Србији 1878-1914*, Београд 2004

Mitrović, Andrej, *Raspravljanja sa Klio*, Сарајево 1991

Модерна српска држава 1804-2004: Хронологија, Београд 2004

Народна банка 1884-1909, Београд 1909

Народна банка 1884-1934, Београд 1934

Nenezić, Zoran D., *Masoni u Jugoslaviji 1764–1980*, Београд 1988

Nikolić, Goran, *Kurs dinara i devizna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941*, Београд 2003

Петрановић, Бранко, *Историја Југославије 1918-1988*, I Београд 1989

Петрановић. Бранко, *Југословенско искуство српске националне интеграције*, Београд 1993

Петровић, мр Драган, *Историја индустрије Београда*, Београд, 2006

Пешић, Хаци Јован, *Новац Краљевине Југославије 1918-1941*, Београд 1995

Плавшић, Душан, *Држава и Народна банка*, Загреб 1930

Poittevin, Le Henri, Hautier, Camille, Jules, Salomon, *Théorie des Changes*, Paris 1922

Politeo, Dr Ivo, *Trgovački i ostali privatni nameštenici*, Zagreb 1932

Радовановић, Бојан, *Народна банка Југославије у Првом светском рату 1914-1918*, Београд 1996

Реџе, Вођо, *Vpliv politike na ekonomski položaj Slovenije v Jugoslaviji*, u: *Prispevki za novejšo zgodovino*, leto 2002, št.2

Розенберг, Владимир, *Иностранни капитал у југословенској привреди*, Београд 1937

Српски биографски речник, 1-4, А–К, Нови Сад 2006

Станковић, Ђорђе, Димић, Љубодраг, *Историографија под надзором, прилози историји историографије I-II* Београд 1996

Тасић, Антоније, „Југословенско банкарство између два рата“, у: Глас САНУ, књ.26, Београд 1992

The Economic History of Eastern Europe 1919-1975, I-II, ed. M. C. Kaser, E. A. Radice, Oxford 1985

Томашевић, Dr. Jozo, *Die Statsschulden Jugoslaviens*, Zagreb 1934

Ћирковић, Сима, *Срби међу европским народима*, Београд 2004

Угричић, Миодраг, *Новчани систем Југославије*, Београд, 1967

Узелац, Н., Душан, *Девизна политика Краљевине Југославије(1919-1929)*, Београд 1931

Ferguson, Nil, *Uspon novca finansijska istorija sveta*, Beograd 2010

Чалић, Мари-Жанин, *Социјална историја Србије 1815-1941*, Београд 2004

Шећеров, Славко, *Наше финансије 1918-1925*, Београд 1926

Štiblar, Franjo, *Banking Crises of the 1930s and 1990s in Slovenia in Crisis and Renewal in 20th Century Banking*, Ljubljana 2001

**Наставном и научном већу
Филозофског факултета
Београд**

Изабрани одлуком Наставног и научног већа Филозофског факултета у Београду у Комисију за писање „Реферата о квалификованости кандидата и подобности предложене теме за докторску дисертацију“ – **„Народна банка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца/ Југославије 1918-1931. године“**, кандидата Соње Јерковић, саветника за историјски архив Народне банке Србије, слободни смо да поденесемо следећи

Р Е Ф Е Р А Т

Основни подаци о кандидату и дисертацији

Соња Јерковић је рођена 22. јуна 1970. у Рашкој. Основну школу је завршила у месту рођења а гимназију у Београду. Студије историје је окончала 1984. са просечном оценом 8,79. На Катедри за историју Југославије похађала је постдипломеске студије, одслушала сва предавања и са успехом положила део предвиђених испита. Децембра 2011, у складу са одредбама закона, пребацила се на докторске студије. Испитне обавезе на овом нивоу студија положила је са највишом оценом.

После завршених основних студија Соња Јерковић је неко време радила као професор историје у београдским школама (1994-1995). Почев од 1995. била је запослена и Историјском архиву Београда. О 2005. ради у Архиву Народне банке Србије. Стручни архивистички курс је завршила 1995. и од тада обавља најсложеније послове које захтева савремена архивистика (од пријема и сређивања грађе до њене финалне обраде, дигитализације и публикавања). Коаутор више архивистичких изложби приказаних у земљи и иностранству. Један је од најбољих и најцењенијих архивиста у Србији.

У историографским публикацијама колегиница Јерковић се први пут огласила 2000. Године. Коаутор је једне монографске публикације (Ђорђе Вајферт –визионар и прегалац: Лична и пословна илустрована биографија 1850-1937, Београд 2010) и пет томова објављене грађе. У часописима и зборницима радова је објавила пет радова које одликује добро познавање извора. Коаутор је пет изложби грађе и писац исто толико каталога. Тематска интересовања Соње Јерковић превасходно су усмерена ка економској историји, историји институција, личностима историје, друштвеној историји.

Тема коју предлаже колегиница Соња Јерковић до сада је само узгредно обрађивана од историчара. Уколико изузмемо пригодне споменице (писане од економских стручњака и објављиване 1909, 1934, 1991. и 2004. године), настале најчешће поводом прослављања важних годишњица рада и мотивисане потребом да се глорификују остварени резултати, није било научних радова који настоје да целовито сагледају општи друштвени контекст у коме је Народна банка деловала, односе банке са влашћу и државом, спољнополитичке и унутрашњеполитичке процесе који су утицали на њено пословање, опште и финансијско законодавство, везе са другим финансијским институцијама у земљи и иностранству, место и друштвену улогу банкарске елите (гувернери и чиновници) и друго. То посебно важи за функционисање Народне банке у првој деценији постојања југословенске државе. Хронолошки оквир предложене теме сматрамо логичним. У питању је 1918. - завршетак Првог светског рата и тренутак у коме Привилегована народна банка Србије прераста у Народну банку нове југословенске државе и 1931. –

година у којој лични режим Александра Карађорђевића добија уставну форму а Народна банка ново законодавство, нови положај и нову улогу у банкарском и финансијском систему земље. Из тих разлога сматрамо да је обрада теме коју предлаже колегиница Јерковић, „Народна банка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца/ Југославије 1918-1931. године“, историографски потребна и важна.

Предмет и циљ дисертације

Српски народ нема много институција дугог трајања и економског значаја какав, у периоду дугом готово сто тридесет година (основана 1884. године), врши Народна банка. Историја тих институција, подједнако као и историја економских, финансијских и друштвених прилика у којима су се развијале, као по правилу, није била честа тема у радовима историчара који се баве савременом историјом. Опхрвани другим темама, питањима и проблемима, они као да су превиђали значај финансијских и банкарских институција за разумевање прошлости. То важи и за изучавање историје Народне банке Краљевине СХС/Југославије, институције која је имала значајан утицај на финансијску, привредну, политичку и друштвену стварност југословенске државе. Изучавање историје Народне банке у годинама 1918-1931, представља основни предмет истраживања будуће докторске дисертације колегинице Соње Јерковић. Упоредо са тим кандидат ће истражити економску политику југословенске државе нераскидиво повезану са делатношћу Народне банке и дати радне биографије гувернера који су, на себи својствен начин, персонификовали институцију (Ђорђе Вајферт, Љубомир Срећковић, Игњат Бајлони). Одговори на питања попут оних везаних за улогу и место Народне банке у ликвидирању „монетарног хаоса“, „оздрављењу“ националне валуте“, спречавању берзанских спекулација, додељивању кредита држави и привреди, утицају политике на функционисање институције, такође представљају предмет истраживања ове докторске дисертације.

Анализа карактеристика развоја Народне банке и идентификовање фаза које су одредиле њено институционално функционисање, представљају значајне циљеве истраживања која колегиница Јерковић планира да оствари. Сагледавање околности које су директно или индиректно утицале на доношење одлука, такође је један од циљева истраживања кандидата. Ту треба придодати и утврђивање форми и степена утицаја, који је на банку вршила актуелна политика. Међу циљевима истраживања важно место има утврђивање профила запосленог чиновништва (бројност, стаостна, национална, верска, полна структура, квалификациони и професионални ниво, распоред по филијалама...). У мери у којој прибрана грађа то буде допуштала биће сагледане последице које је оставио рат, одмерена мотивација запослених, идентификоване стручне дилеме и спорови, указано на државни надзор и контролу. Кандидат планира да реконструише свакодневницу пословања и живота у банци. Проучавање и темељно сагледавање учешћа Народне банке у финансијама југословенске краљевине, још један је од циљева овог истраживања.

Опис садржаја (структуре по поглављима) дисертације

Структуру будуће докторске дисертације колегинице Соње Јерковић, поред инструктивног предговора, уводног дела рада и закључка, чиниће шест тематско-хронолошки конципираних поглавља. Унутар њих материја ће бити изложена путем више мањих тематских целина.

У Предговору докторске дисертације кандидат ће указати на предмет и циљ својих истраживања, критички се одредити према литератури и историјским изворима и изложити структуру унутар које планира да презентује резултате истраживања.

Увод будуће докторске дисертације понудиће кратки преглед развоја финансијских институција у Србији и на југословенском простору пре 1918. У тим деловима текста биће изложена и историја Привилеговане Народне банке Краљевине Србије од 1884. и оснивања па до 1918. и њеног прерастања у Народну банку Краљевине СХС. Пажња ће бити посвећена финансијским институцијама у Првом светском рату и „финансијском наслеђу“ у осталим југословенским областима.

У првом поглављу рада, насловљеном „Привредне прилике у Краљевини СХС 1918.“ биће истражене последице Првог светског рата у сфери финансија и банкарства, извршена анализа затеченог стања и указано на неравномерности привредног развоја и оптерећења која су одатле проистицала. Посебно ће бити обрађено функционисање државе у условима у којима су њени знатни делови били сасвим разорени, а други сачували своју инфраструктуру. Неке од важних тема које ће кандидат настојати да истражи тицаће се сложеног односа политике и привреде у првим месецима мира, интегрисаности економског простора, обнове финансијских и банкарских институција и њихове употребе као регулатора привредног развоја.

У другом поглављу докторске дисертације („У новој држави – претварање Привилеговане народне банке Краљевине Србије у емисиону установу нове државе 1918-1920.“), кандидат ће реконструисати поступак израстања „старе“ у „нову“ институцију, прилагођену потребама југословенске државе. У тим деловима текста биће изложен правни оквир функционисања Народне банке и компарирани предлози управе и акционара око надлежности и организовања институције.

У наредна два поглавља дисертације („Унификација новчаног система 1918-1921.“ и „Између самосталности и зависности – Народна банка и држава 1918-1931.“), на основу истраживачког увида у искуство других европских држава, кандидат ће покушати да изложи своје виђење „монетарног хаоса“ у коме је југословенска држава започела свој живот и поступка замене круне за динар. У мери у којој извори то буду допуштали проговориће о економској и политичкој страни наведене трансакције, реакцији политичке јавности, тешким последицама наведене трансакције на међуетничке односе у држави. Посебна пажња ће бити посвећена мешању државе у постојеће економске односе. У складу са тим биће истражена улога институције „владиног комесара“ и других представника Министарства финансија у Народној банци. Кандидат планира да свестрано истражи и све послове које је Народна банка обављала на кредитирању државе и привреде и утврди критеријуме по којима је то чињено (национални, политички или економски). Подробно ће бити анализирани мере Народне банке на плану валутне политике, стабилизацији динара и утемељења „златног стандарда“.

Последња два поглавља докторске дисертације колегинице Јерковић („Банка као национална и међународна институција 1920-1931.“ и „Институција и банкарска елита“) биће посвећена сагледавању места Народне банке у систему југословенских банака и месту банкарске елите у друштвеном животу земље. Кандидат планира да истражи рад државних и полудржавних банака, одреди капацитете домаћег капитала и његове могућности да кредитира велике инвестиције, укаже на сарадњу Народне банке са страним банкама и емисионим институцијама. У тим деловима текста биће представљена управљачка структура Народне банке.

Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживањима

Истраживање које планира да реализује колегиница Јерковић заснива се на више научних хипотеза. Међу њима важно место има претпоставка да у новим околностима, насталим са завршетком Првог светског рата и формирањем југословенске државе, Народна банка умногоме проширује делокруг својих послова и добија нове задатке. Кандидат износи хипотезу да је, уз Министарство финансија, Народна банка била кључни фактор економске власти у земљи. Важан је и став кандидата да је у оквиру банкарског сектора Народна банка представљала спону између приватног капитала и интереса државе. По његовом мишљењу, у посматраном периоду, Народна банка је постепено губила улогу привилеговане банке и постајала најпоузданији кредитор државе. Кандидат, такође, износи претпоставку да је вођство Народне банке пратило модерне токове банкарског пословања и перманентно се прилагођавало „француском узору“. Убеђење да су бројни економски и финансијски процеси у земљи покренути и приведени крају захваљујући ангажовању Народне банке и да је та институција најдиректније утицала на домете постигнутог у сфери финансија и банкарства, такође представљају хипотезе које кандидат поставља а које ће истраживање проверити. Аутор износи и хипотезе да по пореклу акционарског капитала Народна банка никада није прерасла у институцију југословенског карактера, да су привредни токови у земљи најдиректније утицали на успостављање мреже филијала банке, да су на резултате пословања институције у доброј мери утицале личности које су водиле или биле у управи Народне банке. Обимна истраживања која колегиница Јерковић намерава да обави потврдиће, делом кориговати или одбацити хипотезе које представљају почетно полазиште будуће докторске дисертације.

Методе које ће се у истраживањима применити

У планираним истраживањима делатности Народне банке Краљевине СХС/Југославије у годинама 1918-1931, колегиница Јерковић ће се превасходно служити методом историјске науке. У мери у којој то истраживање буде захтевало примењивање методологију и истраживачке технике других друштвених и хуманистичких наука (квантитативни метод, економетријски метод, метод анализе садржаја...). У оквиру хеуристичког поступка кандидат планира да истражује у Архиву Народне банке Србије (фонд Народна банка и Збирка репродуктивних материјала), Архиву Југославије (фондови Министарства трговине и индустрије, Министарства финансија, Главне контроле, Централа индустријских корпорација, Збирка Милана Стојадиновића), Историјском архиву Београда (Управа града Баограда, Збирка породичког фонда Главинић). Обимом, квалитетом и разноврсношћу документација која је похрањена у фондовима и збиркама ових институција омогућиће кандидату да у свим сегментима теме прекорачи досадашња знања о делатности Народне банке и досегне до сигурних закључака. У питању су извештаји, преписка, стенограмске белешке, персонална документација, биланси пословања, елаборати, предлози, молбе, економске анализе и оцене, процене, записници, досијеи, статистички материјали... Са архивском грађом биће комбинована објављена документација и мемоарска литература. Важно место у истраживањима имаће штампа и стручна периодика. Кандидат ће користити историографску као и економску, правну, социолошку литературу и публицистику.

Очекивани резултати и научни допринос

Обимно истраживање која планира да обави колегиница Соња Јерковић истовремено ће допринети разумевању места и улоге Народне банке у друштву Краљевине СХС/ Југославије и сагледавању економске и финансијске политике

југословенске државе. Историјски контекст у коме је Народна банка деловала, законодавни оквир који је одређивао њену функцију, широки спектар делатности коју је обављала, сложени односи са политиком и државом, људи који су банком управљали или у њој радили, само су неке од тема које ће кандидат темељно обрадити. Резултат тог напора свакако ће бити фактографски богата и мисаоно уобличена историја институције која има несумњив утицај на финансијске, политичке и уопште, друштвене прилике у југословенској држави. Из тих разлога очекујемо да ово истраживање оствари значајан сазнајни продор на пољу обраде историје институција и економске историје југословенске државе.

Закључак

Тема коју предлаже колегиница Соња Јерковић до сада није целовито обрађивана. Истраживање које кандидат планира да обави свакако ће обогатити постојећу историографију, како освојеном фактографијом тако и анализама и закључцима који ће на њој бити изведени. Отуда смо сигурни да ће изучавање историје институције дугог трајања и друштвеног значаја какав у српском народу има Народна банка истовремено испунити очекивања историјске науке да о прошлости критички суди и што више сазна, али и српског друштва да ослоњено на поуздано знање о прошлости и традиције од несумњиве вредности, нађе упоришну тачку за будућност.

Имајући све наведено у виду слободни смо да Наставном и научном већу Филозофског факултета у Београду препоручимо да прихвати наш позитиван реферат о докторској дисертацији **„Народна банка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца/ Југославије 1918-1931. године“**, колегиници Соњи Јерковић одобри рад на њеној изради.

**У Београду
03.03.2013.**

Комисија

**Др Весна Алексић, ванредни професор,
Институт економских наука**

**Др Мира Радојевић, доцент,
Филозофски факултет у Београду**

**Др Александар Животић, доцент,
Филозофски факултет у Београду**

**Др Љубодраг Димић, редовни професор,
Филозофски факултет у Београду
(ментор и писац реферата)**